

Women's Gender Perceptions and Agricultural Information Sources in Rural Şanlıurfa

Burçin Yiğit^{1,a}, Fatma Öcal Kara^{2,b,*}

¹Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilimdalı, Şanlıurfa, Türkiye

²Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

*Corresponding author

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p><i>Research Article</i></p> <p>Received : 31.03.2024 Accepted : 17.09.2024</p> <p><i>Keywords:</i> Gender Women's Labor Rural Area Gender Perception Survey</p>	<p>Patriarchal values prevailing in rural areas and inequalities in meeting women's needs lead to the devaluation of women's labor. Gender roles are shaped according to the social, economic and cultural structure of societies, geography, time, class and ethnic structure, and produce various mechanisms accordingly. Based on the assumption that traditional gender roles prevail in the Southeastern Anatolia Region, the research aims to reveal the gender perceptions of women working in agriculture in rural Şanlıurfa. Face-to-face interviews with women in the research area were held in women's working and living spaces in order to see the living conditions of women. The research data was obtained by conducting a survey with a total of 237 women living in rural areas of five districts of Şanlıurfa and working in agriculture. In the study, it was determined that the majority of women accepted the full responsibility of household chores. The majority of women stated that they were not satisfied with working in the agricultural sector due to the lack of social security, low wages and difficult working conditions. Women who work intensively in both plant and animal production have almost no access to agricultural information resources. Women-focused services to rural areas should be increased and coordinated services should be provided by the Ministry of Agriculture and Forestry, other relevant ministries and institutions, non-governmental organizations and local governments. Thus, the way for social change in rural areas may be paved.</p>

Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 12(11): 1878-1885, 2024

Şanlıurfa Kırsalında Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları

MAKALE BİLGİSİ	ÖZ
<p><i>Araştırma Makalesi</i></p> <p>Geliş : 31.03.2024 Kabul : 17.09.2024</p> <p><i>Anahtar Kelimeler:</i> Toplumsal Cinsiyet Kadın Emeği Kırsal Alan Toplumsal Cinsiyet Algısı Anket</p>	<p>Kırsalda hüküm süren ataerkil değerler, kadınların gereksinmelerinin karşılanmasına yönelik eşitsizlikler, kadının emeğinin değersizleştirilmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, coğrafi konuma, toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına, sınıfa, zamana, etnik yapıya göre biçimlenir ve buna uygun çeşitli mekanizmalar da üretir. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde de geleneksel cinsiyet rollerinin hüküm sürdüğü varsayımından hareketle araştırmada, Şanlıurfa kırsalında tarımda çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma sahasında kadın deneklerle yüz yüze yapılan anket görüşmeleri, kırsalda kadınların yaşam şartlarını görebilmek amacıyla özellikle kadınların çalışma ve yaşam alanlarında gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa'nın beş ilçesinin kırsalında yaşayıp tarımda çalışan toplam 237 kadınla yüz yüze anket çalışması yapılarak araştırma toplanmıştır. Çalışmada, ev işleri sorumluluğunun tamamını kabullenen kadınların çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Ücretlerin düşük olması, sosyal güvenliğin olmayışı ve çalışma koşullarının güçlüğü sebebiyle kadınların büyük bir bölümü tarımda çalışmaktan memnun değildir. Hem bitkisel hem hayvansal üretimde yoğun çalışan kadınların tarımsal bilgi kaynaklarına erişimi yok denecek kadar azdır. Tarım ve Orman Bakanlığı, diğer ilgili bakanlık ve kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından kırsal alana kadın odaklı hizmetlerin sayısı artırılmalı ve eşgüdümle hizmetler sunulmalıdır. Böylece kırsal alanda toplumsal değişimin önü açılmış olabilir.</p>

^a burcin@harran.edu.tr

^{id} <https://orcid.org/0009-0007-0408-9646>

^b focal@harran.edu.tr

^{id} <https://orcid.org/0000-0002-6192-0375>

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

Giriş

“Toplumsal Cinsiyet” kavramı 1972’de Ann Oakley tarafından ilk defa kullanılmış, bu kavramda, kadınlık ile erkeklik arasındaki toplumsal açıdan farklılıklar açıklanmıştır (Kirman, 2011). “Cinsiyet” kavramı, biyolojik farklılıkları açıklarken; “toplumsal cinsiyet” kavramı ise, belirli bir bağlama göre iki cinsiyet arasındaki toplumsal ilişkilere atıf yapmaktadır (Anonim, 2008). Toplumsal cinsiyet, her iki cinsiyetin toplumdaki sorumluluklarını, rollerini ve ilişkilerini belirten; coğrafyaya, kültüre ve zamana göre değişebilen bir kavramdır (Dinç Kahraman, 2010). Bireyler, doğumdan itibaren, içinde buldukları kültür ve toplumun normlarına ait toplumsal cinsiyet kalıplarını benimsemeye başlar ve bu duruma uygun bir şekilde davranmaları için baskıya maruz bırakılırlar (Güvenç & Aktaş, 2006). Aslında fertler toplumsal cinsiyet rollerini ilk olarak çekirdek ve geniş ailesindeki fertleri gözlemleyerek öğrenirler. Sosyalizasyon süreci içerisinde de toplumsal cinsiyet rolleri içindeki kalıp yargıları öğrenmeye devam ederler ve böylelikle kadınlığa ve erkeklığe ilişkin toplumsal cinsiyet rolleri bu yollarla biçimlenir. Bireylerin bu farklı tutumları, özellikle ergenlik çağında artışa geçmektedir (Kaplan & Tasa, 2022).

Türkiye gibi ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin yaşamını farklı yönlerde biçimlendirmektedir. Örneğin, toplum tarafından kadına çocuk doğurma, bakma ve büyütme, yemek yapımı, temizlik vb. ev içi işleri üstlenme, iş hayatında aktif olmama vb. geleneksel cinsiyetçi roller yüklenirken; erkek bireylere ise, maddi kaynaklarda kontrol sahipliği, evin reisi ve evin geçiminden sorumlu olma gibi roller yüklenmektedir (Atış, 2010; Bhasin, 2003; Dökmen, 2004; Özvarış, 2007; Vefikuluçay ve ark., 2007; Zeyneloğlu & Terzioğlu, 2011; Egelioglu Çetişli ve ark.2017) Kırsalda hüküm süren ataerkil değerler; kadınların gerteksinmelerinin karşılanmasına ilişkin eşitsizlikler, kadının emeğinin değersiz görünmesine ve kendi bedeni üzerindeki kontrolünün, eğitim ve sağlık imkanlarına erişiminin zayıflığına yol açmaktadır (Ülker, 2013; Semerci Özkan & Sasman Kaylı, 2022).

Toplumsal cinsiyet kalıplarının tarih ve toplum bağımlı olduğu söylenebilir. Bu çerçeveden bakıldığında Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde de kadın cinselliği ve bedeni üzerinde, yörenin ekinsel yapısına göre biçimlenen bir anlayış ve buna uygun da çeşitli mekanizmaların olduğu kolaylıkla görülebilmektedir: Kadınların genellikle feodal yapıya veya içinde bulunduğu topluma göre davrandığı ve erkeğin egemen olduğu bir tutum ve anlayışın hakim olduğu söylenebilir. Kısaca kadınlar kendileri için ve kendilerine göre yaşam sürmemektedir. Bölgede bu anlayışın izleri toplumsal ve bireysel davranışlardan geleneklerden törelere kadar geniş bir alanda yansıma bulmaktadır. Belirli bir toplumda, kadın(lık) ve erkek(lik) ile ilgili değerler toplumdaki cari olan cinsiyet rejimini anlama noktasında önemli ipuçları sunar. Yani, toplumsal cinsiyet algısının toplumsal pratiklerde nasıl yansıdığını anlamayı kolaylaştırır. Aynı zamanda bu değerler, cinsiyet ilişkilerinin iktidar hiyerarşisi hakkında da önemli veriler sağlarlar. Bu bağlamda, bölgede kadının statüsü, evin içinde ve evin dışındaki konumunu belirleyen diğer bir ifadeyle kadının

bedeni ile cinselliği üzerindeki geleneksel kontrol ve cinsiyetler arası eşitsizliği besleyen, koruyan ve yeniden üreten mekanizmalar üzerinden anlaşılabilir. Bunlar; görücü usulü ve erken, zorla evlilik, çok eşlilik, namus cinayetleri, boşanma kuralları, başlık parası, gibi akrabalığa ve aileye ilişkin toplumsal göstergelerle kadının toplumsal ve siyasal hayata katılım düzeyini, eğitim durumunu, kadının istihdamını gösteren daha çok ekonomik göstergelerdir (Ökten,2009).

Kadınlar, kırsalda alanda çoğu zaman ihtiyacı olan temel eğitim olanaklarına ulaşamadığı gibi tarımsal üretimde ana unsurlardan birini oluşturan tarımsal bilgiye de erişememektedir. Tarımsal yayım, tarımsal üreticinin en güvenilir bilgi kaynağıdır ancak dünyada birçok kadın tarımsal yayım hizmetlerinden istenilen düzeyde faydalanamamaktadır. FAO tarafından 1988-89 yıllarında yapılan ve 97 ülkeyi içine alan araştırmada, tüm tarımsal yayım çalışmalarının yalnızca % 5’inin doğrudan kadınlara sunulduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada, yayım hizmeti veren personelin yalnızca % 15’inin kadın olduğu ifade edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı normlar bir çok bölgede kadının aile dışından biriyle iletişim kurma olanağını kısıtlamakta ve kadın yayım danışmanlarının yetersizliği, kadınların bu hizmetlerden yeterince faydalanamamasına sebep olmaktadır (FAO, 2011; Alkan, 2019).

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumların kültürel, sosyal ve ekonomik yapısına, coğrafyaya, zamana, sınıfa etnik yapıya göre biçimlenir ve buna uygun çeşitli mekanizmalar da üretir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde de geleneksel cinsiyet rollerinin hüküm sürdüğü varsayımından hareketle araştırmada Şanlıurfa kırsalında tarımda çalışan kadınların toplumsal cinsiyet algıları ve tarımsal bilgi kaynaklarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

2021 yılında Şanlıurfa’ya bağlı beş ilçeden tarım sektöründe aktif çalışan kadın deneklerden anket yoluyla toplanan birincil veriler, bu çalışmanın ana materyalini oluşturmuştur. İlçe ve köy seçiminde kadın emeğinin yoğun olduğu yerler dikkate alınmıştır. Ayrıca, araştırma sahasının belirlenmesinde sosyo-ekonomik yapı, toplumsal yapı ve etnik yapı göz önüne alınarak gayeli örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma alanını Şanlıurfa’nın merkez ilçeleri olan Haliliye ve Eyyübiye’ye bağlı köyler ile Suruç, Harran, Akçakale’ye bağlı köyler oluşturmaktadır. Kırsal alanda tarımsal üretimde kadın emeğinin yüksek olduğu ilçeler seçilmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Araştırma Sahası

Table 1. Research Area

İlçeler	Frekans	Yüzde (%)
Haliliye	95	40.08
Eyyübiye	52	21.94
Suruç	33	13.92
Harran	29	12.24
Akçakale	28	11.81
Toplam	237	100,00

Ana kitlenin saptanmasının mümkün olmadığı zaman araştırmacılar tesadüfi olmayan örnekleme metodlarına başvurabilir (Newbold, Carlstone ve Thome, 2012). İl genelinde kadınların kayıt dışı çalışmaları söz konusu olduğundan istatistik verilere ulaşılması mümkün olmamaktadır. Bu araştırmada anakitle tam olarak belirlenemediğinden kadın deneklerin seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerden bir tanesidir. Araştırma verileri, 2021 yılında Şanlıurfa'ya bağlı beş ilçeden tarımda aktif çalışan 237 kadından yüz yüze anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Covid 19 pandemisi nedeniyle veri toplamada güçlükler yaşanmış, ulaşılabilen gönüllü tarımda çalışan kadın denek sayısı (237) araştırma kapsamına alınmıştır. Ayrıca araştırma konusuyla ilgili kitap, tez ve makalelerden yararlanılmıştır. Anket dışında katılımcılarla nitelikli görüşmeler de yapılmıştır.

Verilerin elde edilmesinde kadın katılımcılarla yüz yüze yapılan anket formları kullanılmıştır. Sorular araştırmacılar tarafından araştırma amacına uygun olarak hazırlanıp anket formları oluşturulmuştur. Anket formu, açık uçlu, kapalı uçlu ve likert tutum ölçekli sorulardan oluşmaktadır. Tutum ölçekli sorularda Likert (1932) tarafından geliştirilen 5'li ölçekten yararlanılmış, ifadeler araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. SPSS 21.0 istatistik yazılımından verilerin analizinde yararlanılmıştır. Kadınların demografik özellikleri ve bilgi kaynaklarına ilişkin bilgiler frekans, yüzde biçiminde çizelgelerle gösterilirken, toplumsal cinsiyet algıları katılma düzeylerine göre ortalama olarak verilmiştir. Çalışmada kullanılan anket formu için etik kurul onayı alınmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Kadınların Demografik Bilgileri

Anket çalışmasına katılan kadın deneklere ait bazı demografik bulgular Çizelge 2'de gösterilmiştir. Tarımsal üretimde işgören kadınların büyük bir bölümünü (%46,83), 30 yaş altındaki dinamik genç nüfusun oluşturduğu saptanmıştır. Görüşülen kadınların %40,93'ü okuma yazma bilmezken, %30,38'i ilkökul mezunudur.

Yapılan görüşmelerde, genç nüfusun ekonomik ve sosyo-kültürel nedenler yüzünden hiç okula gidemediği ya da eğitimini yarıda bırakmak durumunda kaldığı

saptanmıştır. Özellikle mevsimlik işçiliğe giden gençlerin öğrenimi için gerekli ekonomik imkan ve yeterli zamanı bulamadığı saptanmıştır. Evlilik yaşı 21 yaşın altındadır. Kendilerine ait sosyal güvence yoktur. Kadınların %49'unun ailesinden dolayı sosyal güvencesi mevcuttur.

Tarımda Kadın Emeği ve Toplumsal Cinsiyet

Tarımda kadın emeği ve toplumsal cinsiyete ilişkin çeşitli ifadeler/yargılara karşı algı ortalamaları Çizelge 3'de verilmiştir. İfadeler araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

"Hanedeki ev işlerinin çoğunu kadınlar yapar" ifadesine katılan kadınların (4,27) toplumsal rollerine dair geleneksel bakış açısını taşıdığı söylenebilir. Ev işleri sorumluluğunun tamamını kabullenen kadınların çoğunlukta olduğu söylenebilir. Bu görüşten hareketle bu durumu doğal karşılayan kadınların geleneksel kadın olma rolüne göre davranış sergiledikleri söylenebilir.

Kadın ve erkek bireyler, kendi kültürel kodlarına dayalı biçimde rollerini yerine getirirken, bu durum toplumsal yapı içinde bazı zaman hiyerarşik bir yapı görünümüne bürünmüştür. Bu görünüm içinde erkek çocuğa erken yaşlarından itibaren otoritenin temsilcisi ve güç sahibi olma motivasyonunun verildiği görülmektedir (Akıncı Çötök, 2015). Böylelikle bu motivasyon, erkeğin tüm toplumsal yaşamında ideal olan durum biçiminde yansıtıldığından erkeğin bu algısı da sahip olduğu bu gücü özgür biçimde kullanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ev işi sorumluluklarını üstlenmemekte, ev işlerinin tamamını kadın işi olarak görmektedir. Özgün (2011) bu durumu, ev içi emek ve ev içi cinsiyetçi iş bölümü bağlamında hane işlerinin (çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik ve yemek yapma vb.) yapılmasında erkeklerin çıkarı olduğuna bağlayarak kadınların aile içinde harcadıkları karşılıksız emeğin kadınları ücretli-ücretsiz emek kaskacına hapsedmesi olarak açıklar.

Kadının en önemli görevinin ne olduğu algısı fazla değişmemektedir. Dolayısıyla kadının hane içindeki en önemli üç sorumluluğunun "evin işlerini yapmak", "çocuklarına bakmak" ve "aile içi uyumu ve huzuru sağlamak" olarak ifade edilmesi, daha da önemlisi kadının da kendi görevlerini en yüksek oranda bu şekilde belirtmesi geleneksel cinsiyetçi rol dağılımına uygun bir algılamının yaygın olduğu sonucuna ulaşılmasını olanaklı kılmaktadır (Gökçe, 2010).

Çizelge 2. Sosyo-demografik özellikler

Table 2. Sociodemographic characteristics

		Sayı	(%)		Sayı	(%)	
Yaş	18-24	63	26,58	Eğitim durumu	Okur-yazar değil	97	40,93
	25-30	48	20,25		İlkokul	72	30,38
	31-40	61	25,74		Ortaokul	31	13,08
	41-50	46	19,41		Lise	29	12,24
	51 ve +	19	8,02		Lisans	8	3,38
Medeni durum	Bekâr	48	20,25	Sosyal güvence	Var	118	49,79
	Evli	187	78,90		Yok	119	50,21
	Boşanmış	2	0,84				
Evlilik yaşı	12-15 yaş	17	7,17	Çocuk sayısı	1-5	109	61,24
	16-21 yaş	127	53,58		6-10	64	35,96
	22-30 yaş	45	18,98		11-15	5	2,81
	Bekâr	48	20,25				
Toplam		237	100,00	Toplam		237	100,00

Çizelge 3. Kadınların tarımda çalışmasına ilişkin tutum ve algı ortalamaları

Table 3. Average attitudes and perceptions regarding women's work in agriculture

İfadeler	Katılma Düzeyi										O	SS
	1		2		3		4		5			
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%		
Ev işlerinin çoğunu kadınlar yapar	18	7,59	10	4,22	18	7,59	35	14,77	156	65,82	4,27	1,233
Ev işi, çocuk bakımı kadının temel görevi olarak görülüyor	29	12,24	17	7,17	7	2,95	23	9,70	161	67,93	4,14	1,444
Kadınların ücretli çalışmaları evdeki kararlara etki etmektedir	19	8,02	18	7,59	51	21,52	71	29,96	78	32,91	3,78	1,224
Toplum tarımda çalışan kadınların emeğinin bilincindedir	39	16,46	49	20,68	32	13,50	60	25,31	57	24,05	3,20	1,432
Tarımdaki gelirimle kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum	26	10,97	37	15,61	31	13,08	64	27,00	79	33,33	3,56	1,375
Tarımda çalışırken çocuklarıma yeterince zaman ayırabiliyorum	56	29,95	31	16,58	42	22,46	26	13,90	32	17,11	2,71	1,456
Çocuklarımla tarım sektöründe çalışmasını isterim	102	43,04	45	18,99	38	16,03	18	7,59	34	14,35	2,31	1,448
Tarım çalışmaktan memnunum	84	35,44	47	19,83	28	11,81	49	20,68	29	12,24	2,54	1,454
Çalışırken evimi özlüyorum	57	24,05	11	4,64	35	14,77	35	14,77	99	41,77	3,46	1,622
İş kazası durumunda gerekli sağlık hizmetine hemen ulaşabiliyorum	37	15,61	24	10,13	44	18,57	68	28,69	64	27,00	3,41	1,389
Kadınların sigortalanması emeklerinin görünür kılınmasına olumlu yönde etki yapar	30	12,66	13	5,49	26	10,97	45	18,99	123	51,90	3,92	1,410
Kadınların tarım kooperatiflerine üye olmasını olumlu buluyorum	19	8,02	13	5,49	53	22,36	66	27,85	86	36,29	3,79	1,220
Tarım işçiliğinde erkekler kadınlardan daha fazla ücret alıyor	32	13,50	34	14,35	23	9,70	50	21,10	98	41,35	3,62	1,472
Köyde örgün eğitime ve tarımsal eğitime erişim olanakları yeterlidir	48	20,25	31	13,08	50	21,10	68	28,69	40	16,88	3,09	1,380
Kadınların politikada yeteri derecede yer almaktadır	51	21,52	53	22,36	44	18,57	43	18,14	46	19,41	2,91	1,430
Tarımsal yayım faaliyetlerinden yeteri düzeyde faydalanıyorum	45	18,99	41	17,30	72	30,38	53	22,36	26	10,97	2,89	1,261
Maddi varlığa sahip olabiliyor ve mirastan pay alabiliyorum	96	40,51	23	9,70	24	10,13	63	26,58	31	13,28	2,62	1,540

5'li Likert ölçeğinde puanlama 1'den 5'e kadar yapılmıştır. "1-Kesinlikle katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Kararsızım, 4-Katılıyorum ve 5-Kesinlikle katılıyorum"; O: Ortalama; SS: Standart sapma

“Ev işçiliği ve çocuk bakımı kadının temel görevi olarak görülüyor” ifadesine katılan kadınlar (4,14) bu sorumlulukları kabullendikleri gibi içinde buldukları toplumun da böyle düşündüğünün bilincindedir. Ankete katılan kadınlar, salt çocuk bakımı değil, yaşlı bakımının da kendileri üzerinde olduğunu belirtmişlerdir. Fazlıoğlu (2002) tarafından, GAP Bölgesi'nde yapılan bir çalışmada “erkeklerin yaptığı işler genellikle toplumsal olarak daha prestijli ya da karşılığında daha çok gelir getiren işlerdir” görüşü ileri sürülmektedir. Kadınlar tarafından yapılan işlerin daha çok ev eksenli emeğe dayanan mevsimlik, ücretsiz, yarı zamanlı türde işler olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle kadınların yaptıkları işlerden üretilen giyecek, yiyecek vb. ürünler genellikle hemen tüketildiklerinden dolayı ekonomik bir değer olarak görülmemektedir. Bunun sonucunda da kadın emeği ne yazık ki görünmez kılınp değersizleştirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında “kadın işi”, “erkek işi” gibi tanımlamalarda ilkinin daha değerli olduğu yolunda yargılar toplumda kabul görmektedir.

Toplumsallaşma aracılığı ile erkeklik ve kadınlık rolleri üretilir. Toplumsallaşmanın en belirgin ve görünür biçime geldiği alan ise, kadınlık ve erkeklik rollerinin karşı karşıya kaldığı aile ve evlilik ilişkilerinin yarattığı özel alan olmaktadır. Maddi temelleri cinsiyetler arasındaki işbölümüne (ve özellikle üreme biyolojisinin gerçeklerine) dayanan, büyük ölçüde ideolojik alana atfedilen ataerkil

sistemin (Kandiyoti, 1997) sürekliliğinin sağlanabilmesi için, “aile” kavramı etrafında geliştirilen, kamu alanlarında ve kamuya açık yerlerde de sınırları belirlenen bu kutuplaştırılmış toplumsal cinsiyet rollerine gereksinim duyulmaktadır. Dolayısıyla bu inşa süreci gelişen, değişen gereksinimlere göre sürekli yeniden inşa edilmekte ve her toplumda farklı gelişmektedir. Sonuç olarak erkeğin birincil, kadının ise, ikincil seviyede konumlandırıldığı iş bölüşümü ve buna koşut biçilen değer sistemi doğrultusunda eşitsizlik yeniden üretilmektedir. Bunun etkisi de her alana yansımaktadır (Kahraman Yüce ve ark., 2014).

Bölgede feodal sistemin ve ataerkil yapının varlığını sürdürmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam oluşturulmaması sebebiyle ev işleri ve çocuk bakımı gibi işler kadınların görevi olarak görülmektedir. Bu nedenle geleneksel cinsiyetçi rollerin varlığını devam ettirdiği söylenebilir (Yiğit & Öcal Kara, 2023).

Kadınlar, ücret karşılığı çalışmalarının her konuda olmasa da aile içi bazı kararlarda etkili olduğunu ifade etmişlerdir (3,78). Özellikle kız çocuklarının evlilik kararlarında, ev ve mutfak ihtiyaçları gibi hususlarda az da olsa söz sahibi olduklarını ancak bunun çok yetersiz kaldığını dile getirmişlerdir. Bölgede kadınların özellikle yaşlandıktan sonra sözlerinin dikkate alındığı, genç yaşta kadınların hane içinde fazla söz hakkına sahip olmadığı

söylenbilir. Tarımsal üretimle ilgili konularda ise kadınlar, kararlara katılmamaktadır. Ökten (2009)' a göre kırsal alanda konutun sahibi ve reisi de erkektir ve evin temsil edilmesi ve yönetimiyle ilgili tüm kararların da büyük ölçüde erkek tarafından verilmesi meşru görülmektedir. Kadınlar, sosyal yaşamın bir çok alanında tek başına karar alıcı olarak tanımlanmamıştır. Yaşamın biçimlenmesi ve varlığını sürdürmesinde önemli bir alan olan maddi kaynakların denetimi büyük oranda evin sahibi ve reisi olan erkeklere aittir. Kutlar (2013) tarafından Burdur ilinde hayvancılık işletmelerinde yapılan araştırmada, kadınların aile içinde huzursuzluk çıkmasını istemedikleri için karar veren değil, kararlara katılan konumda olduğu vurgulanmıştır. Baş (2019), fındık üretiminde kadın emeğini araştırdığı çalışmada kadınların ücretli işte çalışmasının ev içi kararlarda etkili olmadığını belirtmiştir (%85). Kadının hem tarımsal üretimdeki hem de ev içindeki emeğinin değersiz olduğunu özellikle hane içinde yapmış olduğu işlerin maddi olarak hiçbir karşılığının olmamasının da bunun en büyük göstergelerinden biri olduğunu dile getirmiştir. Hablemitoğlu (1996), tarafından kırsal ailede kadının iş modelleri ve kararlara katılımının araştırıldığı çalışmada, işletmeye, tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin ekonomik ve teknik kararlarda tek başına sorumluluk alan birey olarak kadınların etkin olmadığı görülmüştür. Yiyecek, giyim ihtiyacının belirlenmesi, temizlik maddeleri ve ev eşyalarının satın alınması kararını kadınların verdiği saptanmıştır.

“Toplum tarımda çalışan kadınların emeğine saygı duyar” ifadesine kadınlar ortalama 3,20 oranında katılmaktadır. TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesinde kayıt dışı istihdam Türkiye ortalamasından yüksektir (Şahinli ve Şahbaz, 2013) Ayrıca bölgede kadınlar genellikle mülk sahibi olmadığından ve resmi olarak “çiftçi” görülmemesinden dolayı “kadın emeği” de görünür değildir (Öcal Kara, 2023).

“Tarımda çalışarak kazandığım gelirimle kişisel ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum” ifadesine kadınlar ortalama 3,6 ortalama ile katılmaktadır. Kadınların tarımdan kazandıkları gelirin büyük bölümünü aile reisine vermesi ile, aile bütçesine katkı sağladığı saptanmıştır. Kadınların giyim, kozmetik vb ihtiyaçlarını az da olsa kazandıkları gelirden karşılıyor olmasının da aileye ekonomik rahatlık sağladığı söylenebilir.

“Çalıştığım sürece çocuklarıma yeterince zaman ayırabiliyorum” ifadesine kadınlar pek katılmamaktadır (2,71). Hem bitkisel ve hayvansal üretimde yoğun çalışmaları dışında ev işi yükü de çocuklarına yeterince zaman ayıramamasına neden olmaktadır.

“Çocuklarımla tarım sektöründe çalışmasını isterim” ifadesine kadınlar katılmamaktadır (2,31). Kadınların çoğunluğu, tarımda çocuklarının çalışmasını istememektedir. Kadınlar, tarımda çalışma şartlarının genel olarak zor olması ve gelecek görememeleri, çok düşük ücretlerle çalışılması, kadınların özellikle kendilerinin bunu deneyimlemeleri sebebiyle çocuklarının tarımda çalışmasını hiç istemediklerini başka mesleklere yönelmelerini istediklerini belirtmişlerdir.

“Tarım sektöründe çalışmaktan memnunum” ifadesine kadınlar katılmamaktadır (2,54). Kadınlar, genellikle tarım sektöründe çalışmaktan memnun değildir. Sosyal güvenliğin olmayışı, çalışma koşullarının zorluğu ve

ücretlerin düşük olması nedeniyle kadınlar tarımda çalışmaktan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Başka seçenekleri olmadığı için tarımda çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“Tarımda çalışırken evimi özlüyorum” ifadesine kadınlar ortalama 3,46 ile katılmaktadır. Mevsimlik tarım işçisi olarak başka şehirlere gidenlerin, doğduğu ve yaşadığı ili ve yakın çevresini özlemesindeki en büyük sebebin gittiği illerdeki çalışma koşullarının güçlüğü, saygı görememeleri, dışlanma ve düşük ücret almaları olarak ifade edilmiştir. Bunun dışında genç kızların ve çocukların farklı yerler görmek isteği de bulunmaktadır.

“İş kazası durumunda gerekli sağlık hizmetine hemen ulaşabiliyorum” ifadesine kadınlar ortalama 3,41 ile katılmaktadır. Hem bölge içinde, hem de mevsimlik tarım işçiliğinde iş kazalarına zaman zaman rastlanılmaktadır. Tarım sektöründe çalışanlar, kimyasal zehirlenme, tarımdan kaynaklı trafik kazası, çeşitli hayvanlar tarafından zehirlenme, makine ile yaralanma, uygun olmayan şartlarda çalışma sonucu yaşanabilen bazı sağlık sorunları gibi birçok risk ve sorunla karşı karşıya kalmakta ve mücadele etmektedirler (Eren Yalçın ve ark., 2016).

“Tarımda çalışan kadınların sigortalı olması kadınların toplum tarafından görünür kılınmasına olumlu yönde etki yapar” ifadesine kadınlar ortalama 3,92 ortalama ile katılmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu, sigorta girişlerinin yapılmasının kadınların toplum tarafından daha görünür olmasını ve emeklerinin karşılığını somut olarak almalarını sağlayacağını belirtmişlerdir. Kadınların tarım sektöründe çalışırken yaşadıkları en büyük problemin sosyal güvencesiz olarak işgörmeleri olduğu ve bunun kendilerini önemli ölçüde olumsuz etkiledikleri gözlenmiştir.

“Tarım kooperatiflerine kadınların üye olmasını olumlu buluyorum” ifadesine kadınlar ortalama 3,79 ile katılmaktadır. Saha çalışmasında kadınların büyük çoğunluğunun örgütlenmeye ilgili yeterli düzeyde farkındalıklarının olmadığı fark edilmesi üzerine, konu hakkında kısa bilgi verilip örgütlenmeye ilgili sorular sorulmuştur. Bunun sonucunda; katılımcılar, tarım kooperatiflerine kadınların üye olmasını olumlu bulduğu ve tarımda kooperatifleşmeye olumlu baktığını belirtmişlerdir. Yanıtı olumsuz olan veya kararsız kalan kadınlar ise örgütlenmenin daha çok erkekler için uygun olduğunu düşünmektedir. Serinikli (2018) tarafından Edirne ilinde kadınların kooperatifleşmeye karşı tutumlarını araştırdığı bir çalışmada kadınların büyük bir bölümü (% 64,3) kooperatif düşüncesine katılmaktadır. Diğer % 35,7'si ise, aile reisinden izin alma sorunu ve ortak iş istememeleri sebebiyle sıcak bakmadıklarını belirtmiştir. Kadınların iş yükünün kırsal alanda ağır olması sebebiyle örgütlenme süreçlerinde katılım sınırlı olmakta, mülk üzerinde kullanım hakları olmadığı için kredilere erişme veya girişimcilik gibi temel insani haklardan mahrum kalmaktadırlar (Eroğlu, 2018).

“Tarımda çalışan erkekler kadınlardan daha yüksek yevmiye alıyor” ifadesine kadınların katılım ortalaması 3,62'dir. Kadınların büyük çoğunluğu, erkeklerin daha atik hareket etmesi, güçlü olması sebebiyle kendilerinden daha fazla yevmiye aldığını ifade etmişlerdir. Ne yazık ki “eşit işe eşit ücret ilkesi” bölge koşullarında her zaman uygulanmamaktadır. Toplumda kadının aile reisi olarak kabul görmemesi, ücret eşitsizliklerini de beslemektedir.

“Kırsalda örgün öğretim ve tarımsal yayım hizmetine erişim olanakları yeterlidir” ifadesine kadınlar 3,09 ortalama ile katılmaktadır. Örgün ve tarımsal eğitimin yeterli olmadığını düşünen kadınlar, özellikle de kız çocukları açısından eğitim imkanlarının yeterli olmadığını dile getirmiş, yalnızca kızlara özgü okulların olmasını istediklerini ve tarım eğitiminin ise olmadığını belirtmişlerdir. Karakaya (2018)’e göre, eğitim fırsatlarında erkek çocukları, her zaman kız çocuklarına göre daha önceliklidir. Bu nedenle kadınlar, erken çocukluk yıllarından itibaren bu ayrımcılığın nesnesi olmaktadır.

“Kadınların politikada yeteri derecede yer aldığını düşünüyorum” ifadesine kadınların katılma derecesi düşüktür (2,91). Görüşülen kadınların büyük bir bölümü, kadınların siyasette istenilen düzeyde yer alamadığını düşünmektedir. Muhtar ve belediye başkanlarının özellikle kadın olmasının kendilerini daha iyi anlayacağını, bunun eksikliğini yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Tarımsal yayım faaliyetlerinden yeteri düzeyde faydalaniyorum” ifadesine kadınların katılma derecesi düşüktür (2,90). Bu ifadede kadınların kararsız olduğu görülmüştür. Bunun nedenlerinden birinin kadınların yüz yüze tarım danışmanlarıyla görüşme olanağının olmamasıdır. Özellikle Akçakale ve Harran ilçelerinde toplumun çoğunluğunun Arapça konuşması ve bu nedenle özellikle kadınların da Türkçe’yi az bilmesi, aynı şekilde tarım danışmanlarının da Arapça bilmemeleri sebebiyle karşılıklı olarak iletişim sorunu yaşadıkları, ancak merkez ilçeler ve Suruç’da böyle bir sorunun pek olmadığı gözlemlenmiştir. Öcal Kara (2007) tarafından Şanlıurfa’da yapılan çalışmada kadınların bölgenin kültürel yapısından dolayı tarımsal yayım faaliyetlerine katılımlarının az olduğu saptanmıştır. Bunun sebebi olarak, çoğunun ailelerinden izin alamaması veya katılmak istememeleri olduğu ifade edilmiştir.

Bölgede varlığını sürdüren aşiret düzeni, kadının üzerinde baskı oluşturarak toplumsal bakımdan sahip olabileceği hakları sınırlandırmakta ve kadını ikinci plana itmektedir. Şanlıurfa’da kadının varlığı genellikle bir erkekle tanımlanmakta ve erkek üzerinden tarif edilmekte ve tek başına bir birey olarak esamisi okunmamaktadır. Kadınlar, korunması gereken varlıklar olarak görüldüğünden erkekle eşit bir konumu yoktur. Kadınlar, aşirete ve erkeğe ekonomik, psikolojik ve toplumsal olarak bağlıdır. Bu ataerkil toplumun kadını ölçü ve değerleri ile baskı altında tutması, kadının cinsiyet rolünü kısıtlamaktadır. Bu olumsuz tutum, kadınların sosyal, eğitsel ve tarımsal yayım hizmetlerinden yararlanmasını olumsuz biçimde etkilemektedir (Öcal Kara, 2007).

“Maddi varlığa sahip olabiliyor ve mirastan pay alabiliyorum” ifadesine kadınlar katılmamaktadır (2,62). Bölgenin toplumsal koşullarında miras paylaşımında, cinsiyet ayrımı görülmekte ve bu ayrım özellikle kırsal alanda daha fazla görülmektedir. Yılmaz (2010) tarafından yapılan çalışmada, yerleşik yaşama geçişle erkeğin üremedeki rolünü pekiştirdiğini ve böylelikle mülkiyet anlayışının ortaya çıktığı ifade etmiştir. Ona göre mülkiyet anlayışının ortaya çıkması erkeğin, kendi mülkü olarak benimsediği yaşam alanını kendisine ve kendisinden olacak ve eşinden doğacak ancak yine kendisi gibi erkek çocuğa mal etmesi, kadını ötekileştiren bir yaşam sisteminin temellerini oluşturmaktadır. Gökçe ve ark

(2010) tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan bir araştırma, kadın erkek arasındaki eşitsizliklerin yeniden üretilmesine yol açan miras konusunun başlangıç noktası ne olursa olsun, daha sonraki gelişmeler, ataerkil ideolojinin kadınlar tarafından da bir ölçüde de olsa sürdürülebildiğini göstermektedir. Görüşülen kadınlardan ¼’ünden daha azının doğrudan kendi adına ve kendi üzerine tapulu mülkünün bulunmuyor olması da bu yorumu destekler niteliktedir. Şanlıurfa ili kırsalında Sevinç ve ark., (2017) tarafından yapılan başka bir çalışmada, kadınların hem babalarından hem de eşlerinden miras alamadığı mirasın paylaşımında erkeklerin söz sahibi olduğu vurgulanmıştır. Erkekler; servetin oluşmasında babaları ile beraber kendilerinin çalıştığını, bu esnada kadınların evde oturduğunu, kadınlara zaten bakmakla yükümlü olduklarını, dolayısıyla bu yükümlülüğün kendilerine ek bir maliyet ve maddi sorumluluk getirdiğini bu yüzden miras paylaşımında kendi lehlerinde bir paylaşım biçiminin olması gerektiğine inanmaktadırlar. Bunu yaparken kendilerine din kurallarını, adetleri ve gelenekleri göstermektedirler. Kadınlarda ekonomik bağımlılık ve çaresizlik yüzünden bu görüşü ve sistemi desteklemekte ve çocuklarını da böyle yetiştirmektedirler. Zaten kadınlarında erkekler ile aynı fikirde olması ve sistemi desteklemesi, uygulamalarda değişimin yaşanmasını engellemekte ve zorlaştırmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bireyler yaşadıkları topluma karşı ters düşme korkusu nedeniyle içinde buldukları toplumun o cinsiyetten beklediği rolleri karşılamak için çaba harcar. Kırsal alanda da kadın emeğinin önemini anlayabilmek için ilk olarak içinde bulunulan bu yapı içerisinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplumsal kodları doğru çözümlenebilmemiz gereklidir. Bölge kırsalında kadınlar, özellikle eğitim, mülkiyet ve kararlara katılım açısından dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Kadınlar geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle fazla sorumluluklar üstlenmekte, buna karşın emeği görünmemektedir. Hem bitkisel hem hayvansal üretimde yoğun çalışan kadınların tarımsal bilgi kaynaklarına erişimi yok denecek kadar azdır. Bölgede varlığını sürdüren aşiret düzeni, kadının üzerinde baskı kurulmasına, toplumsal açıdan sahip olabileceği hakların sınırlandırılmasına, kadının ikinci plana itilmesine neden olmaktadır. Ataerkil toplumun kadını ölçü ve değerleri ile baskı altında tutması, kadının cinsiyet rolünü kısıtlamaktadır. Bu olumsuz tutum da, kadınların birçok hizmette olduğu gibi tarımsal yayım hizmetlerinden de faydalanmalarını olumsuz olarak etkilemektedir.

Kadın emeğinin görünmez olmasının normalleşmesi ve kabul görmesi kırsal alanda yapılacak çalışmaları ve kırsal kalkınma politikalarını da olumsuz etkilemektedir. Kadın emeğinin ekonomik olarak dikkate alınıp istatistiklere yansıtılması için bu yöndeki araştırma, proje ve yayım çalışmalarına ağırlık verilmesi, tüm iş kollarında ücret sistemleri cinsiyete dayalı farklılıklar bakımından yeniden düzenlenerek gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Kırsal alanda tarımsal örgütlenme, ataerkil sistemin bir sonucu olarak kadınların henüz gereksinim duymadığı ancak, günümüzde çok önemli ve güncel bir konudur. Bu nedenle kırsal alanda örgütlenme farkındalığı yaratılmalı

ve özendirilmelidir. Nitelikli örgütler sayesinde kadınlar, hem üretim, hem de pazarlama ağının içerisinde olabilecek, emeğinin görünürlüğü de artabilecektir.

Uzun vadede kırsal alanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak, sosyal dışlanmanın önüne geçebilmek için kadınların tarımsal yayım hizmeti ve diğer eğitim olanaklarından yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması ancak kadına yapılacak hem toplumsal, hem de ekonomik yatırımlarla mümkün olabilir. Tarım ve Orman Bakanlığı, diğer ilgili bakanlık ve kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından kırsal alana kadın odaklı hizmetlerin sayısı artırılmalı ve eşgüdümle hizmetler sunulmalıdır. Böylece kırsal alanda toplumsal değişimin öne açılabilir. Bu dönüşümün, sağlanabilmesi için kadınların toplumsal rollerine dair geleneksel bakış açısından çıkıp, kadının toplumsal konumunu güçlendirecek bakış açılarının yerleşmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yürütülen araştırmalar günümüzde artık ülke politikaları arasında yer almakta ve araştırmacılar yalnızca kadınlardan oluşmamaktadır. Cinsiyetler arasındaki eşitliğin yakalanması ve buna ilişkin çalışmalar kadınların salt siyasal, sosyal, ve ekonomik yaşamda var olmalarına ilişkin değil aynı zamanda ülkelerin kalkınması, siyasal ve sosyal açıdan güçlenmeleri için de en önemli hususlardan birini oluşturmaktadır.

Teşekkür

Bu çalışma Burçin Yiğit'in hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Çalışma 21085 proje numarası ile Harran Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

Kaynaklar

Akıncı Çötök, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Rolü Dâhilinde Kadına Şiddet Olgusuna Karşı Kadın Algısı. *International Journal Of Social Sciences And Education Research*, 1 (3), 778-790.

Aktaş, Y. (2007). Harran Ovası'nda Sulamanın Doğurduğu Sosyo Kültürel ve Çevresel Değişimlerin Tarımsal Yayım Açısından Çözümlemesi. Harran Üni. Bilimsel Araştırma Projeleri (Yayınlanmamış Proje Raporu), Proje No: 491, Şanlıurfa

Alkan, H.I. (2019). Tarım Sektöründe Kadın Emeği. Çarşamba Ovası Gündoğdu ve Damlatış Köylerinde Fındık, Çeltik ve Sebze Üretimi Özelinde Bir İrdeleme. Ankara: Gazi Kitabevi

Anonim, (2008). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadına Yönelik Aile içi Şiddetle Mücadele Projesi: 15

Atış, F. (2010). Ebelik/ Hemşirelik 1. ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Baş, L. (2019). Fındık Üretiminde Kadın Emeği: Fatsa Örneği (Master's Thesis, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. 137s.

Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller". Kadınlara Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul

Dökmen, Z. Y. (2004). Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar. Sistem Yayıncılık, İstanbul

Egelioglu Cetişli N, Top ED, & Işık G. 2017. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dersini Alan Ve Almayan Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*. Jul 14;25(2):104.

Eren Yalçın, G., Yazıcı, E., Öcal Kara, F., İpekçioglu, Ş., & Yalçın, M. (2016). Tarımda İş Kazaları ve Hastalıkları. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 2049-2056. (Tam Metin Bildiri)

Eroğlu, D. (2018). "Kırsal Alanda Toplumsal Cinsiyet İlişkileri" Sürdürülebilir Yaşam Penceresinden Yerel ve Kırsal Kalkınma Ed. G. Faik, B Murat. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.45- 62.

FAO, (2011). Women in Agriculture, Closing the Gender Gap For Development. FAO Publications, 2011 (ISSN 0081-4539), 7-115.

Fazlıoğlu, A. (2002). Kadının Kırsal Kalkınmadaki Yeri: GAP Örneği. Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum, s.433-439

Gökçe, B., Kasapoğlu, A., Çabuk Kaya, N., & Güler, Z. (2010). Bölgesel Kalkınmanın Can Suyu: GAP- Karşılaştırmalı Sosyal ve Ekonomik Yapı Araştırması. GAP BKİ ve Sosyoloji Derneği Yayını, Ankara, 419s.

Güvenç, G., & Aktaş, V. (2006). Ergenlik Döneminde Yaş, Toplumsal Cinsiyet, Bireysel Ve İlişkisel Tutumlar, Benlik Değeri Ve Yaşam Becerilerine İlişkin Algı Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 45-62.

Hablemitoğlu, Ş. (1996). Kırsal Ailede Kadının İş Modelleri Ve Kararlara Katılımı. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 162s.

Diñç Kahraman, S. (2010). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 3(1): 30-35.

Kahraman Yüce L, Kahraman A, Ozansoy Tunçdemir N, Akıllı H, Kekillioğlu A., & Özcan A (2014). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Algısı Araştırması. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 811 - 831.

Kandiyoti, D. (1997). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar, İstanbul: Metis Yayınları.

Kaplan, N., & Tasa, H. (2022). Bireylerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları İle Romantik Kıskaçlıkları Arasındaki İlişki. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 678-691.

Karakaya, H . (2018). "Toplumsal Cinsiyet Algısı, Din Ve Kadın". *Journal of Analytic Divinity* 2/2 (June 2018): 36-62

Kirman, M. A. (2011). Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, 2. baskı, İstanbul, Rağbet Yay

Kutlar, İ., Kızılay, H., & Turhanogulları, Z. (2013). Kırsal alanda kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyo ekonomik faktörlerin belirlenmesi: Burdur ili örneği. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Agriculture*, 26(1), 27-32.

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, Vol. 22, ss. 5-55.

Newbold, P., Carlstone, W. L. & Thome, B. M. (2012). *Statistics For Business and Economics*. London, England: Pearson Education.

Ülker, E.U. (2013). Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğine Etki Eden Faktörler ve Tekirdağ İlinde Mevcut Durumun Belirlenmesi. Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Öcal Kara, F., & Aktaş, Y., (2007). Şanlıurfa İli'nde Kadınların Tarımsal Yayım Çalışmasından Yararlanmasına Etki Eden Olumsuz Etkenler. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 13 (2): 71-83.

Ökten, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet Ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Journal Of International Social Research*, 2(8).

Özvarış, S. B. (2007). Türkiye'de kadın ve sağlık. *Sted Dergisi*, 16(3): 7-8.

Özgün, Y., (2011)., Sosyalist Feminist Kolektif. 2011. "Ücretli Ücretsiz Emek Kıskaçında Kadın. Feminist Politika Özel Sayı Editör: Berrin Hatacıkoglu, 12-13 Kasım 2011 Bildiri Kitabı, 320 s.

- Semerci Özkan, S. K., & Sasman Kaylı, D. (2022). Kırsal Alanda Yaşayan Kadınların Söylemleri Üzerinden Kadınlık Kimliklerinin Kuruluşu- Manisa Örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 43, 125-154.
- Serinikli, N. (2018). Edirne Toplum Merkezlerinden Hizmet Alan Yoksul Kadınların Ekonomik Olarak Güçlenmesinde Kooperatiflerin Önemi ve Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 161-182 .
- Sevinç, M.R., Kantar Davran, M., & Sevinç, G. (2017). Şanlıurfa'da Kırsal Kadınlar ve Miras Hakkı. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 240-251
- Şahinli, M.A., & Şahbaz, N. (2013). Tarımda Kadın İstihdamı: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlılık Durumu *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2013(2), 85-103
- Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K., & Taşkın, L. (2007). Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları. *Hacettepe Üni. Hemşirelik Y.O. Dergisi*, 14(2): 12-27.
- Yılmaz, A. (2010), "Osmanlıdan Cumhuriyete: Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi", *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, IX(20-21):191-212.
- Yiğit, B., & Öcal Kara, F. (2023). "Tarımda Kadın Emeği: Şanlıurfa İli Örneği", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 9(77): 5034-5041.
- Zeyneloğlu, S., & Terzioğlu, F. (2011). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40: 409-420.